

САМОЙЛЕНКО Г. В.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права
(Запорізький національний університет)

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ СТАРТАПІВ

Стаття присвячена осмисленню та науково-теоретичному аналізу особливостей цивільно-правової відповідальності суб'єктів, які започаткували стартап, використавши позичковий капітал, сформований за рахунок коштів, одержаних за кредитним договором комерційного банку. Визначено, що попри активізацію пошуків бізнес ідей та способів фінансування їх втілення у реальне життя, започаткування членів, конкурсів та програм, включно інвестиційних, ця сфера суспільних відносин ще не набула свого необхідного ступеня нормативно-правового регулювання, попри потребу в регулюванні питань створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, розподілу прибутків та активів між засновниками стартапів та їх інвесторами, державної підтримки окремих напрямків підприємницької діяльності, включно малого та середнього бізнесу, особливо в умовах воєнного стану, встановленого внаслідок збройної агресії РФ проти України, пільги та обмеження відповідальності позичальників за кредитними договорами комерційних банків для розвитку та просування стартапів та ін.

Встановлено полісемічність категорії «стартап» в залежності від контексту: як суб'єкта інноваційної діяльності, венчурного підприємництва та як об'єкта (об'єкта права промислової власності). Доведено, що зведення категорії «стартап» в Постанові КМУ від № 28 від 24.01.2020 р. до розуміння «новоствореного суб'єкта підприємницької діяльності» безпідставно усуває властиву йому ознаку, – впровадження інноваційних продуктів, під якими варто розуміти роботи, товари та послуги, у зв'язку з чим обґрунтовується критика положень ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», якою закріплено дефініцію інноваційного продукту. Обґрунтовано, що категорія «стартап» є комплексною категорією, яка включає венчурне підприємництво та комерціалізацію (виведення на ринок) результатів такої діяльності. Визначено, що цивільно-правова відповідальність засновників стартапів, в тому числі за кредитними договорами комерційних банків нормативно не врегульована, що визначає застосовність загальних положень про цивільно-правову відповідальність (договірну та позадоговірну), яка виконує як правозахисну, так і правоохоронну функції в умовах підвищеного ризику стартапів. Визначено, що така відповідальність є нормативно обмеженою положеннями ч. 5 ст. 18 Закону України «Про споживче кредитування», а в умовах дії воєнного стану, зокрема, п. 18 Розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України.

Ключові слова: відповідальність, цивільно-правова відповідальність, правові наслідки порушення зобов'язання, кредитний договір, стартап, обмеження відповідальності, звільнення від відповідальності, грошові зобов'язання, об'єкти права інтелектуальної власності, промислова власність, авторські права, організаційно-правова форма, просте товариство, юридична особа, сумісна діяльність, захист цивільних прав, склад цивільного правопорушення, збитки, банкрутство, відновлення платоспроможності боржника, форс-мажор, дія обставин непереборної сили, ризик підприємницької діяльності.

Samoylenko G. V. Liability under startup credit agreements

The article is devoted to the comprehension and scientific-theoretical analysis of the features of civil liability of subjects who launched a startup using loan capital formed at the expense of funds received under a commercial bank loan agreement. It is determined that despite the intensification of the search for business ideas and ways to finance their implementation in real life, the launch of challenges, competitions and programs, including investment ones, this sphere of public relations has not yet acquired its necessary degree of regulatory and legal regulation, despite the need to regulate the issues of creation and use of intellectual property rights, distribution of profits and assets between startup founders and their investors, state support for certain areas of entrepreneurial activity, including small and medium-sized businesses, especially in the conditions of martial law established as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, privileges and limitations of liability of borrowers under commercial bank loan agreements for the development and promotion of startups, etc.

The polysemy of the category “startup” has been established depending on the context: as a subject of innovative activity, venture entrepreneurship and as an object (object of industrial property rights). It has been proven that the reduction of the category “startup” in the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 28 of 01.24.2020 to the understanding of a “newly created entity of entrepreneurial activity” unreasonably eliminates its inherent feature – the introduction of innovative products, which should be understood as works, goods and services, in connection with which the criticism of the provisions of Article 1 of the Law of Ukraine “On Innovative Activity”, which enshrines the definition of an innovative product, is justified. It has been substantiated that the category “startup” is a complex category that includes venture entrepreneurship and commercialization (market launch) of the results of such activity. It was determined that the civil liability of startup founders, including under credit agreements of commercial banks, is not regulated by law, which determines the applicability of general provisions on civil liability (contractual and non-contractual), which performs both human rights protection and law enforcement functions in conditions of increased risk of startups. It was determined that such liability is normatively limited by the provisions of Part 5, Article 18 of the Law of Ukraine “On Consumer Lending”, and in conditions of martial law, in particular, by Clause 18 of the Section “Final and Transitional Provisions” of the Civil Code of Ukraine.

Key words: *liability, civil liability, legal consequences of breach of obligation, credit agreement, startup, limitation of liability, exemption from liability, monetary obligations, objects of intellectual property law, industrial property, copyright, organizational and legal form, simple partnership, legal entity, joint activity, protection of civil rights, civil offense, losses, bankruptcy, restoration of the debtor's solvency, force majeure, force majeure, entrepreneurial risk.*

Постановка проблеми. Стартап як явище, з яким пов’язують втілення ідей створення чи розширення бізнесу на основі поєднання бізнес ідей, створення та запровадження інновацій, інноваційних технологій відоме давно. Здебільшого, воно полягає у об’єднанні сил, ідей та капіталів кількох осіб, серед яких присутня особа, яка має ідею або готову інновацію чи технологію, а інша виступає інвестором в фінансуванні досліджень, виробництва, організації надання послуг чи виконання робіт, тощо. Стартап часто пов’язують з пошуком інвестора, або ж, навпаки, з пошуком осіб, які мають ідеї чи технології, але не мають або ж фінансів, або досвіду реалізації певних ідей, тощо. З погляду на достатньо абстрактний характер самої ідеї стартапу, в Україні наразі відсутній єдиний нормативно-правовий акт,

спрямований на регулювання відносин, пов'язаних зі стартапом. Закономірно, що в залежності від аспектів створення та розвитку стартапу, відносини щодо нього врегульовано різними актами цивільного законодавства, що ускладнює механізм їхнього правового регулювання. Оскільки стартап є доволі ризикованою сферою підприємницької діяльності, для розвитку якої залучається власний, позичковий капітал інвесторів чи кредитні активи комерційних банків за кредитними договорами, існує потреба у врегулюванні і відповідальності засновників стартапів за кредитними договорами комерційних банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інституту цивільно-правової відповідальності взагалі, та відповідальності сторін за окремими договорами присвячено праці багатьох науковців, серед них: Н. С. Кузнецової, Р. Б. Шишки, Р. А. Майданика, В. Л. Яроцького, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. І. Борисової, А. Б. Гриняка, С. О. Сліпченка, Є. О. Мічуріна, В. А. Кройтора та ін. Правовому регулюванню стартапів, венчурного підприємництва, інноваційної та інвестиційної діяльності, венчурних інвестицій, стартапів як форми підприємницької діяльності присвячено наукові дослідження Ю. М. Жорнокуя, О. А. Явор, Є. О. Тупицької, К. О. Маслової-Юрченко, О. Р. Шишки, І. В. Лисенко, Н. І. Ситник, О. В. Кузьменко, О. В. Гаєвая та ін. Достатньо велика увага в роботах науковців була присвячена аспектам підприємницької діяльності; інвестиційної діяльності; діяльності, спрямованої на створення об'єкта права інтелектуальної власності та ін. Відповідальність стартапів за кредитними договорами комерційних банків не була предметом глибоких наукових досліджень попри те, що вагомою складовою етапів стартапів є їх фінансування. Захист прав та інтересів як засновників стартапів, так і кредитних установ на пропорційній справедливій основі є запорукою урегульованості, стабільності суспільних відносин та забезпечення прав та інтересів їх учасників.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток економічних відносин зумовив розвиток науки, техніки та технологій. Отримання прибутків все більшою мірою залежить від рішень, ідей, новітніх технологій та інновацій. Взаємопов'язані явища, – розвиток економіки та економічне (фінансове) зростання держави є запорукою вирішення соціальних питань, фінансування яких знаходиться в прямій залежності від дохідної частини бюджету країни, сформованої, переважно, від надходжень податків, зборів, доходів державних підприємств. Саме тому держава має приділяти значну увагу розвитку стартапів, які здатні акумулювати ресурс створення нового ефективного, оптимального. В умовах збройної агресії РФ проти України достатньо велика кількість стартапів виявили достатньо високу ефективність вирішення поставлених завдань в військовій сфері, що зберігає людські життя, сприяє захисту прав і свобод громадян, мінімізує витрати в умовах обмежених ресурсів протистояння ворогу.

Нажаль, попри загальне розуміння стартапу, відсутнє нормативне визначення дефініції «стартап» та регулювання відносин в цій сфері. Науковцями було запропоновано різні визначення стартапів, що породжує дискусії щодо їх правової природи, правового статусу та притаманних ознак. Закономірно, що це є необхідним для застосування науково обґрунтованих підходів до правового регулювання відносин, де стартап виступає чи то суб'єктом, чи то об'єктом відповідних правовідносин, щодо чого в науці цивільного права також тривають дискусії. Так, Ю. М. Жорнокуй, який один з перших в Україні досліджував відносини у сфері венчурного підприємництва, визначив його поліаспектність: як підприємницької діяльності; як інвестиційної діяльності; як діяльності, спрямованої на створення об'єкта права інтелектуальної власності. Він також обґрунтував, що венчурне підприємство має двояку юридичну природу, оскільки воно може виступати юридичною особою, що здійснює венчурне підприємництво, так і об'єктом цивільно-правових відносин [1, с. 6]. Ним було також обґрунтоване розуміння венчурного підприємництва як спеціального виду підприємництва, заснованого на у здатності підприємця акумулювати з різних джерел кошти, орієнтований на практичне використання технічних і технологічних високорентабельних нововведень, завершення науково-технічних проєктів, які не було випробувано чи вдосконалення вже існуючих, що має на меті реалізацію прав інтелектуальної власності, отримання прибутку та (або) іншого ефекту

чи переваг [1, с. 16]. В свою чергу Г. М. Сітченко доводить, що стартап є реципієнтом венчурних інвестицій, суб'єктом інвестиційної діяльності, власником або володільцем об'єкту венчурного інвестування, який одержав від інвестора майно, майнові права й інші цінності у власність чи у користування в обмін на частки (акції) у статутному капіталі, і використовує їх у своїй підприємницькій діяльності або в спільній підприємницькій діяльності з інвестором. Науковцем визначено також ознаки, які, на її думку характеризують стартап як учасника відносин венчурного інвестування інноваційної діяльності: 1) новостворене товариство; 2) інноваційна спрямованість діяльності; 3) значний ринковий потенціал; 4) високий ризик діяльності у сфері інновацій [2, с. 3]. Дискусійним у такому визначенні є саме така ознака, як «новостворене товариство». Адже відсутня нормативна вимога створення нового товариства, що визначає допустимість застосування учасниками будь-яких організаційно-правових форм співпраці інвестора та ініціатора стартапу як бізнес ідеї, технології, інновації, нового об'єкту права інтелектуальної власності (як вже створеного, так і такого, створення якого чи яких можливе в майбутньому внаслідок реалізації ідеї стартапу як діяльності): створення нового товариства, включення до складу учасників існуючого товариства, створення простого товариства на основі договору простого товариства чи навіть договору про спільну діяльність, в якому можуть закріплюватися умови участі в діяльності та розподілу прибутків, доходів та капіталу. За визначенням О. Р. Шишки певна проблема існує в частині полісемічного розуміння підприємства у сфері венчурного інвестування (питання суб'єкта та об'єкта правовідносин), оскільки, на його переконання, в ЦК України закладено ідею, що суб'єкт не може одночасно бути об'єктом цивільних правовідносин і навпаки, що призводить до колізії наукових підходів та нормативно-правового регулювання. Науковцю належить влучний вислів «підприємство як організація (юридична особа, суб'єкт цивільних прав) – це не майно. Так само і підприємство як єдиний майновий комплекс (майно, об'єкт цивільних прав) – це не організація». [3, с. 148, 149]. Варто погодитися з критикою науковцем позиції Р. Тарнавського, який визначив, що єдиним об'єктом венчурного інвестування є підприємство-реципієнт як єдиний майновий комплекс [4, с. 60]. Така ситуація пояснюється тим, що і сам термін «підприємство» має різний контекст в ЦК України, – як суб'єкта цивільних прав в контексті організації та об'єкта в контексті визначення єдиного майнового комплексу, який характеризується оборотоздатністю.

Загалом, не варто зводити розуміння стартапу виключно до венчурного підприємництва. Так, Ю. М. Жорнокуй визначає, що об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності є майнові права на втілений у матеріальний носій інтелектуальний продукт, який створено в результаті наукових досліджень, результати яких є практично придатними (одна з ознак об'єкта права промислової власності). Ним також зроблено висновок, що основною метою інноваційної діяльності є створення позитивного результату проведених науково-технічних та конструкторських робіт у формі об'єкта права інтелектуальної власності, створеного в результаті творчої діяльності, втіленого у певну об'єктивовану форму (патент, свідоцтво, тощо) [5, с. 31]. Зважаючи на мету, яку переслідують суб'єкти стартапу, таке венчурне підприємництво, інвестиційна та інноваційна діяльність є його складовими, сукупність яких і можна описати за загальною назвою «стартап». Так, ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» визначає інноваційний продукт як результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом. Відповідно, інноваційна діяльність визначено як діяльність, спрямовану на використання і комерціалізацію такого продукту шляхом випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [6]. Тобто, закон визначає складовою інноваційної діяльності не лише створення об'єкту права інтелектуальної власності, що властиве чи є метою венчурного підприємництва, а й його використання створенням нової продукції (товарів, послуг) та просування його на ринку (продажу екземплярів такої продукції). Звертає увагу і інше, – чому закон говорить лише про товари та послуги? Здається, такий підхід законодавця не є послідовним, адже і окремі види робіт (як діяльність, що має наслідком матеріалізований результат) можуть характеризуватися використанням об'єктів права інтелектуальної власності як

наслідку проведених наукових досліджень чи пошуку технологічних, інженерних рішень, тощо. І якщо звернутися до розуміння того, що саме об'єкти права промислової власності, здебільшого, є об'єктами венчурного підприємництва, зрозуміло, і більшості стартапів, то закономірним було б включити в зазначеному законі до категорії продукції і роботи. Тим більше, що такий підхід було застосовано і в Законі України «Про захист прав споживачів» [7], пунктом 19 ч. 1 ст. 1 якого прямо закріплена дефініція «продукції» як будь-якого виробу (товару), роботи чи послуги, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб. Пропонуємо викласти абзац 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» в наступній редакції: «інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів, робіт, послуг;», відповідно абзац 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» в наступній редакції: «інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари, роботи чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом». Критиці піддаємо і формулювання абз. 1 ч. 1 ст. 1 зазначеного закону, який взагалі змішує категорії, розуміючи під інноваціями новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги (а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери). Тобто, в одному випадку законодавець визначає послугу одним із видів продукції, а в іншому випадку ставить кому між ними, визначаючи їх різнопорядковими категоріями (а не загальне і окреме). Здається, в першому випадку, застосовуючи категорію продукція, законодавець розумів саме матеріалізований об'єкт, який можна було б назвати «товар». Але і в такому випадку залишається проблема з віднесення робіт, що характеризуються новизною, інноваційністю та комерційною застосовністю до категорії об'єктів «інноваційної продукції». Звичайно, що в науці цивільного права зустрічаються дискусії щодо розмежування категорій «робіт» та «послуг», але видається, що більшість науковців схиляється, все ж таки, до їхньої відмінності за певними ознаками. Серед них, визначених А. Б. Гриняком варто назвати притаманні послугам: нематеріальний, неуречевлений результат діяльності виконавця, невіддільність від особи виконавця, неможливість зберігання, споживання в процесі надання, задоволення нематеріальних потреб [8, с. 117-118]. Виходимо з тих позицій, що не лише товари та послуги можуть бути предметом створення стартапів, але й нові види робіт чи інноваційні підходи та технологічні рішення до виконання певних видів робіт, тим більше, що і абз. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» до інновацій відносить новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології. Зрозуміло, що йдеться про технології виконання певних робіт (наприклад, з виробництва тих же товарів).

Наразі в Україні широко вживаним стало розуміння стартапу саме як інноваційного стартап проекту. Загалом, міжнародний досвід свідчить як про високу ризиковість таких проектів, так і про можливість їхньої високої прибутковості за певних умов. Наочним прикладом слугує досвід компанії Philips, яка майже століття зберігала лідерство в галузі виробництва ламп розжарювання, створення радіо, телеапаратури, комп'ютерних технологій саме завдяки поєднанню науково-дослідного підходу з ефективним менеджментом та маркетингом просування продуктів на ринку. Показовим стало продаж активів компанії, яка перебувала на межі банкрутства на початку 1980 х років, зокрема, проектів ASML і TSMC. ASML, заснована Philips у 1984 році, є найбільшою технологічною компанією Європи з капіталізацією в 266 млрд. доларів, а частка в інвестованому в 1986 р. компанією Philips тайванському стартапі TSMC оцінюється наразі близько 121 млрд. доларів [9]. Звичайно, що на першому етапі створення стартапу фінанси відсутні або ж вони обмежені, що змушує їх засновників шукати зовнішні джерела фінансування, звертаючись до венчурних інвесторів, подаючи заявки на конкурси та гранти (приміром є відома широкому загалу платформа Sikorsky Challenge та інші). В наукових працях, здебільшого упускається, що в Україні більшість стартапів не потребують залучення занадто великих коштів. Тому окремі особи вдаються

до споживчого кредитування, запозичуючи в банків позичкові кошти на підставі кредитних ліній за кредитними картками на підставі кредитного договору з сумою кредиту орієнтовно до 125 тис. грн. Вочевидь, варто нагадати і про Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», ч. 2 ст. 16 якого визначено основні види фінансової державної підтримки: 1) часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; 2) часткову компенсацію лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій; 6) компенсацію видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; 7) фінансову підтримку впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [10]. Постановою КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» від 24.01.2020 р. № 28 було запроваджено часткову компенсацію Фондом процентних ставок за кредитами суб'єктів підприємництва компенсації за кредитами 46 комерційних банків з тим, щоб процентна ставка (без урахування компенсації відсотків) визначалася: для суб'єкта підприємництва, що належить до новоствореного бізнесу (стартап), – не більше Індексу UIRD (три місяці) плюс сім процентних пунктів (пп. 7 п. 14 Постанови) [11]. Постанова передбачає максимальний розмір сум кредитів до 150 млн. грн. для пов'язаних осіб. Закономірно, що відповідальність позичальників за кредитними договорами комерційних банків зазначеною постановою не визначена, що є закономірним з погляду на приватність відносин між позичальником і засновником стартапу на основі дії принципу свободи договору. Чи не єдиним згадуванням про відповідальність є п. 30 Постанови КМУ № 28 від 24.01.2020 р., якою визначено, що відповідальність за недостовірність інформації, поданої до уповноваженого банку або уповноваженого лізингодавця для отримання державної підтримки, несе суб'єкт підприємництва. Нажаль, а ні її форма, а ні її межі, підстави та умови не визначені. Дискусійним є визначення основної і чи не єдиної ознаки стартапу, – новоствореність бізнесу, що відкидає у визначенні ознаку інноваційності та переводить знову ж таки, об'єкт чи діяльність в розряд суб'єкта. Вважаємо, що «новоствореність» входить до складу поняття «стартап», проте, не може вважатися єдиною його ознакою. Серед провідних ознак варто визнавати все ж таки, інноваційність в певній сфері діяльності. Іншою його ознакою варто визнавати ризиковість, зважаючи на невизначеність перспективності окупності та прибутковості того чи іншого стартапу. Як відомо, лише близько 1 з 10 заснованих стартапів є реалізованими з показниками прибутковості. За визначенням М. М. Великанової цивільно-правова відповідальність поряд із компенсаційною функцією має виконувати й функцію забезпечення належних стимулів щодо мінімізації ризиків [12, с. 19]. В ситуації залучення позичкового капіталу комерційного банку на підставі кредитного договору банки вдаються до оцінки ризиків та кратного перекриття позичкового капіталу правами на наявний капітал позичальника.

В умовах воєнного стану, коли було запроваджено обмеження відповідальності за кредитними договорами. Так, Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України було доповнено п. 18, згідно якого у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику), позичальник звільняється від відповідальності за ст. 625 ЦК України, а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Списання також підлягають неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24.02.2022 р. за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами [13]. Окремі банки спробували змінити умови договорів, замінивши відповідальність оплатою нарахувань за щомісячне обслуговування кредиту, тощо. Проте, судова

практика, здебільшого, віддавала перевагу позичальникам на підставі принципів рівності, розумності, справедливості. Наочним прикладом слугують справи: № 536/1724/23, в якій суд постановив рішення, яким частково задовольнив позовні вимоги АТ «ПриватБанк» до позичальника за кредитним договором про стягнення на користь позивача заборгованості по кредиту в сумі 58 033,00 грн., відмовивши у стягненні заборгованості за простроченими відсотками в сумі 9.604 грн. 66 коп. Суд встановив, що з Анкети-заяви позичальника від 06 грудня 2012 року вбачається, що процентна ставка та строк дії договору в ній не зазначені, позивач не надав договору про споживчий кредит, укладеного після підписання паспорту споживчого кредиту 20.09.2022 р., а додана позивачем до позову Анкета-заява про приєднання до банківських послуг, підписана відповідачем до підписання вказаного паспорту споживчого кредиту – 06.12.2012 року. З цього судом було зроблено висновок, що заява про приєднання до банківських послуг від 20.09.2022 року та Витяг з Тарифів обслуговування кредитних карт «Універсальна» та Умови та правила надання банківських послуг, не є договором про споживчий кредит у розумінні Закону України «Про споживче кредитування» [14]. Рішенням у справі ЄУН: 336/1026/24 від 14.05.2024 р. Шевченківський районний суд м. Запоріжжя частково задовольнив вимоги позивача про стягнення з відповідача заборгованості в сумі 65247,07 грн., де: заборгованість за кредитом 31501,24 грн.; заборгованість за процентами 15,47 грн; заборгованість за комісією 33730,36 грн., а також судові витрати, відмовивши у стягненні заборгованості за комісією. Судом зроблено висновок, що дії банку вносять істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживачу, що визначає несправедливість умов кредитного договору (розмір сукупної вартості споживчого кредиту та плати комісії за обслуговування кредитної заборгованості (38304) наближений до розміру кредиту, отриманого ОСОБА_1 для власних потреб (40000 грн.), що вочевидь не можна визнати справедливим та розумним). Суд послався на аналогічні висновки Верховного Суду у постанові від 01.02.2023 р. у справі № 199/7014/20 (провадження № 61-17825св21). Відмову суд обґрунтував положеннями ч. 5 ст.18 Закону України «Про споживче кредитування», згідно якої умови договору про споживчий кредит, які обмежують права споживача порівняно з правами, встановленими цим законом, є нікчемними [15]. В аналогічній справі суд встановив, що в кредитному договорі було закріплено умови про щомісячну комісію за обслуговування кредитної заборгованості в сумі 1546,67 грн. (послуги банку щодо списання та зарахування коштів з метою повернення споживчого кредиту, розрахункове-касове обслуговування щодо споживчого кредиту, надання консультаційних та інформаційних послуг щодо споживчого кредиту). Суд обґрунтував відмову у стягненні заборгованості за комісією, звернувшись до абз. 3 ч. 4 ст. 11 Закону України «Про захист прав споживачів» за яким кредитор забороняється встановлювати у договорі про надання споживчого кредиту будь-які збори, відсотки, комісії, платежі тощо за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону. Відповідно, умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає здійснення будь-яких платежів за дії, які не є послугою у визначенні Закону, є нікчемною. Суд також, посилаючись на цей закон обґрунтував, що умови договору, якими закріплено істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача всупереч принципу добросовісності, є несправедливими. Відповідно, у випадку визнання її судом несправедливою, вона може бути змінена або визнана недійсною. Суд послався на висновки, зазначені у постанові Великої палати Верховного Суду від 13.07.2022 р. у справі № 496/3134/19 (провадження № 14-44цс21) та від 13.07.2022 року у справі 363/1834/17 (провадження № 14-53цс21), за якими умова про оплатність інформації про стан кредитної заборгованості, яку споживач вимагає один раз на місяць, є нікчемною відповідно до ч. 1,2 ст. 11, ч. 5 ст. 12 Закону України «Про споживче кредитування». Суд визнав нікчемність умов договору про комісію за кредитним договором, оскільки відсутнє обґрунтування факту надання консультаційних та інформаційних послуг та їхній зміст [16].

Висновки. Визначення «стартапу», закріплене Постанові КМУ від № 28 від 24.01.2020 р. (в розумінні його як «новоствореного суб'єкта підприємницької діяльності») безпідставно усуває властиву йому ознаку, – впровадження інноваційних продуктів, під

якими варто розуміти роботи, товари та послуги, у зв'язку з чим обґрунтовується доповнити визначення дефініції «інноваційного продукту», закріплене ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», роботами.

Цивільно-правова відповідальність засновників стартапів, в тому числі за кредитними договорами комерційних банків нормативно не врегульована, що визначає застосовність загальних положень про цивільно-правову відповідальність (договірну та позадоговірну), яка виконує як правозахисну, так і правоохоронну функції в умовах підвищеного ризику стартапів. Така відповідальність є нормативно обмеженою положеннями ч. 5 ст.18 Закону України «Про споживче кредитування», а в умовах дії воєнного стану, зокрема, п. 18 Розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України.

Список використаних джерел:

1. Жорнокуй Ю.М. Правове регулювання венчурного підприємництва (цивільно-правовий аспект): автореф. ...дис.. к.ю.н. : 12.00.03. Харків, 2003. 21 с.
2. Сітченко Г.М. Венчурне інвестування інноваційної діяльності: цивільноправовий аспект. Дис. ...РНД : 081 «Право». Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2024. 226 с.
3. Шишка О.Р. Підприємство як суб'єкт та об'єкт цивільних правовідносин у сфері венчурного інвестування: огляд теоретичних точок зору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 148-151.
4. Тарнавський Р. Щодо подвійної правової природи господарських відносин між венчурними інвесторами та реципієнтами венчурних інвестицій. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 58-62.
5. Жорнокуй Ю.М., Подрез-Ряполова І.В. Об'єкт правовідносин у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 31-37.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
7. Історія компанії : що сталося з легендарним брендом Philips. URL: <https://ukr.media/business/465775/>
8. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.
9. Гриняк А.Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підяду: монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 300 с.
10. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23.
11. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова КМУ від 24 січня 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>
12. Великанова М.М. Ризик та цивільно-правова відповідальність з позицій економічного аналізу права. Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвєєвські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р.А. Майданик, Цюра та ін.; відп.ред. Р. А. Майданик. К., 2019. 352 с.
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/-/2120-20#n148>
14. Рішення Кременчуцького районного суду Полтавської області від 15.02.2024 р. у справі № 536/1724/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117059193>
15. Рішення Шевченківського районного суду м. Запоріжжя ЄУН: 336/1026/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119277177>
16. Рішення Шевченківського районного суду м. Запоріжжя у справі № 336/4118/24 від 26.11.2024 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123351602>

